

בס"ד. ש"פ בא, ח' שבט, ה'תשל"ו*

(הנחה)

באתי¹ לגני אחותי כלה² ומביא כ"ק מו"ח אדמו"ר בעל ההילולא נבהמאמר³ שניתן על ידו ליום הסתלקותו ש"פ בא יו"ד שבט, תש"י] את מאמר המדרש⁴ לגני לגנוני למקום שהי' עיקרי בתחלה, דעיקר שכינה בתחוננים היתה, אלא שע"י ענינים בלתי רצויים במשך ז' דורות סילקו את השכינה מלמטה למעלה עד רקיע הז', ואח"כ עמדו צדיקים והמשיכו את השכינה מלמעלה למטה, והתחלת ההמשכה היתה מאברהם, אחד הי' אברהם⁵, שהורידה מרקיע הז' לו' וכו' ועד שבא משה שהוא השביעי וכל השביעין חביבין⁶ והורידה למטה בארץ. וזהו מה שעשיית המשכן היתה ע"י משה (דוקא), כי ענין המשכן הוא כמ"ש ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, שע"י ועשו לי מקדש נעשה ושכנתי למטה בבני ישראל ובעולם, כי מהשראת השכינה שהייתה בבית המקדש נמשך הגילוי ע"י החלונות שקופים אטומים⁸ בכל העולם. וכל זה נעשה ע"י עבודת ישראל וכמו שדייקו רז"ל⁹ בתוכו לא נאמר אלא בתוכם בתוך כאו"א מישראל, שע"י עבודת ישראל (אשר ועמך כולם צדיקים¹⁰) נעשה ושכנתי בהמשכן ועי"ז בכל העולם. וזהו צדיקים יירשו ארץ וישכנו לעד עלי¹¹, דצדיקים יירשו ארץ שהוא ארצות החיים (ג"ע) לפי שהם משכינים וממשיכים¹² בחינת שוכן¹³ עד¹⁴, בחינת הסובב, שיהי' בגילוי למטה ע"י העבודה דתומ"צ. וכמ"ש¹⁵ אנכי עשיתי ארץ ואדם עלי' בראתי, דזה¹⁶ מה שאנכי עשיתי ארץ הוא בשביל האדם ובריאת האדם היא בשביל בראתי בגימטריא

(* על רשימת ההנחה — תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א כמה תיקונים בכתי"ק, וכן הוסיף כמה הערות (המו"ל).)

- 1) מאמר זה מיוסד בעיקרו על פרק הששי מהמשך באתי לגני ה'ש"ת (סה"מ ה'ש"ת ע' 119 ואילך).
- 2) שה"ש ה, א.
- 3) סה"מ ה'ש"ת ע' 111.
- 4) שהש"ר עה"פ.
- 5) יחזקאל לג, כד.
- 6) ויק"ר פכ"ט, יא.
- 7) תרומה כה, ח.
- 8) מלכים"א ו, ד. וראה מנחות פו, ב ובפרש"י שם. ויק"ר לא, ז. תנחומא תצוה ו. בהעלותך ב.
- 9) ראשית חכמה שער האהבה פ"ו קרוב לתחילתו (ד"ה ושני פטוקים). של"ה סט, א. רא, א. שכה, ב. שכו, ב. ועוד.
- 10) ישעי' ס, כא.
- 11) תהלים לו, כט.
- 12) ראה מתנות כהונה ומהרז"ו לבמדב"ר פ"ג, ב. מהרז"ו לב"ר פי"ט, ז.
- 13) ראה ד"ה באתי לגני תשי"א פ"ד (לעיל ע' רסו).
- 14) ע"פ ישעי' נו, טו. נוסח התפלה — שחרית דשבת ויו"ט.
- 15) ישעי' מה, יב.
- 16) ראה סה"מ תרצ"ו ע' 139. ספר השיחות תרצ"ו-חורף ה'ש"ת ע' 255. וש"נ.

תרי"ג¹⁷, והיינו שע"י קיום התרי"ג מצוות נשלמה כוונת הבריאה דנתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים¹⁸. וזהו מה שאחת העבודות שהי' במקדש הו"ע עבודת הקרבנות¹⁹, דעבודת הקרבנות היא עבודה רוחנית שבנפש האדם, וכמו שמדייק כ"ק אדמו"ר הזקן¹⁹ במ"ש²⁰ אדם כי יקריב מכם גו' שהקרבת צ"ל מכם ממש, מנפש הבהמית שבאדם, ואומר על זה מן הבקר ומן הצאן, הן הפרטי מדריגות שישנם בנה"ב (וכמבואר בכ"מ²¹ בענין שור כשב ועז). ועבודה זו הייתה במקדש, כי כל העליות הן ע"י המקדש. דכמו שכל ההמשכות הן ע"י המקדש, וכנ"ל שהמשכת השכינה בעולם הייתה ע"י החלונות שקופים אטומים דמקדש, כן גם העליות מלמטה למעלה הן ע"י המקדש, שלכן כשמתפלל יכוון כנגד בית המקדש²². ועפ"ז מבאר שם מה שהמשכן הי' מעצי שטים, כי עיקר עבודת האדם הוא הענין דאתכפיא ואתהפכא חשוכא לנהורא, ולכן הי' המשכן מעצי שטים, לשון שטות, הפיכת השטות דלעו"ז שלמטה מטו"ד, שאין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות²³, לשטות דקדושה שלמעלה מטו"ד.

(ב) וממשיך כ"ק מו"ח אדמו"ר בהמאמר בפ"ו²⁴, שבזה יובן גם מה שעצי שטים שבנו מהם את המשכן נקראים בשם קרשים וכמ"ש²⁵ ועשית את הקרשים למשכן עצי שטים עומדים. דהשם קרשים [שזה שמו אשר יקראו לו בלה"ק²⁶] מורה על תוכן ענינם. והוא מה שמקשר ושקר דעולם מתברר ונהפך לקרש המשכן, קשר דקדושה (וכמבואר לקמן במאמר ההילולא פ"י). והוא ע"ד המבואר לעיל בענין עצי שטים, שזהו מה שמתהפך משטות דלעו"ז (שקר דעולם) לשטות דקדושה (קרשי המשכן). והנה ענין זה שבקשר (שקודם שנהפך לקדושה מורה על שקר) מרומז הוא לא רק בכללות התיבה אלא גם בהאותיות שבה, ומבאר בהמאמר בפ"ו²⁴ בהקדם מ"ש בהקדמת הזהר²⁷ דאות ק' ור' הן אתון דאתחזיאו על סטרא בישא, ובגין לאתקיימא נטלי אות ש' בגווייהו (דהא אות ש' את קשוט איהו). והשייכות דאות ק' ור' לסטרא בישא מבאר בהמאמר שם, שק' ור' הן לנגד ד' וה'. ור' דומים זל"ז בדמותן וכן בפירושן, דד' הוא מלשון דלות ועניות וכן רי"ש

(א) ד"ה באתי לגני רפ"ב. וראה תוד"ה עד אחת (מנחות יח, א).

17) ראה מקדש מלך לזח"א רה, ב.

18) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

19) סה"מ קונטרסים ח"ב תנ, א ואילך (הועתק ב"היום יום" יב אדר שני). סה"מ תרח"ץ ע' רלב. ועוד.

וראה לקו"ת ויקרא ד"ה אדם כי יקריב (ב, ב).

20) ויקרא א, ב.

21) ראה קונטרס התפלה פ"ח. ספר השיחות תורת שלום ע' 10. סה"מ עת"ר ע' רלט.

22) שו"ע אדמו"ר הזקן או"ח רצ"ד.

23) סוטה ג, א.

24) סה"מ הי"ש"ת ע' 119.

25) תרומה כו, כט.

26) ראה תניא שעהיוה"א ספ"א.

27) ב, ב.

הוא מלשון עניות ורישות, אלא שמ"מ הם מובדלים ומרוחקים זמ"ז בתכלית, מן הקצה אל הקצה. דד' היא אות דקדושה ורי"ש היא אות דלעו"ז, שלכן כאשר מחליף אותיות אלו זב"ז ה"ז מחריב עולמות ח"ו. ומביא על זה ב' דוגמאות. דוגמא אחת מהד' דאחד, הקו דועשה טוב, שאם מחליפה ח"ו באות ר' ה"ז מחריב עולמות²⁸, ודוגמא שני' מהר' דלא תשתחוה לא-ל אחר²⁹, הקו דסור מרע, שאם מחליף ח"ו את הרי"ש בד' ה"ז מחריב עולמות²⁸.

והנה ההפרש שבין אות ד' לאות ר' בתמונתן [שתמונת האותיות מורה על אופן המשכתן³⁰] מבאר בהמאמר שם, שאות ד' יש לה יו"ד מאחורי', דאות יו"ד [להיותה אות הכי קטנה מכל האותיות, ועד שהיא נקודה בלבד] מורה על הביטול. וזהו נקודת הביאור בהחילוק שבין אות ד' לר' (אף ששתיהן מורות על העניות), שאות רי"ש, מכיון שאין בה יו"ד המורה על ביטול, הו"ע הישות, ולכן היא מאתווה דאתחזיאו על סטרא בישא (וענין העניות דסט"א הוא מה שאין להם שייכות לאלקות), משא"כ אות ד', מכיון שיש בה יו"ד המורה על ביטול, ענין העניות שלה הו"ע הביטול.

ג) **והנה** ענין הביטול (המבואר בהמאמר פ"ו) בא בהמשך להענין דבאתי לגני לגנוני (התוכן דכללות המאמר). והיינו, שהמשכת השכינה למטה, שיהי' דירה לו ית' בתחתונים, הוא ע"י העבודה דביטול דוקא. ומכיון שעשיית הדירה היא ע"י התורה, דזהו מה שכל הבריאה הוא בשביל התורה וכמרו"ל³¹ בשביל התורה שנקראת ראשית, הרי מובן, שההקדמה למ"ת הו"ע הביטול. וכמו שמבאר כ"ק אדמו"ר הזקן³² עה"פ³³ בחודש השלישי גו' ביום הזה באו מדבר סיני, ודרשו רז"ל³⁴ שקאי על ר"ח, שאינו מובן, מהי השייכות של ביאתם למדבר סיני (ההקדמה למ"ת) לר"ח, וגם למה נקרא ר"ח בכתוב זה בלשון ביום הזה, ומבאר כ"ק אדמו"ר הזקן ע"פ מארו"ל³⁵ ישראל מונין ללבנה, שהלבנה לית לה מגרמה כלום³⁶, ענין הביטול. וזוהי השייכות דר"ח למ"ת, דכמו שהלבנה בשעת המולד (ענין ר"ח) היא נקודה בלבד (שנקודה הו"ע הביטול), ויתירה מזו, אשר רגע לפני המולד היא בעולם והסתר לגמרי שאינה בבחינת מציאות כלל (גם לא מציאות דנקודה), עד"ז גם ההקדמה למ"ת הו"ע הביטול. וזהו ג"כ מה שהתורה ניתנה ע"י משה דוקא, לפי

(28) ראה ויק"ר פי"ט, ב.

(29) תניא שעיהוה"א פי"ב בהגהה.

(30) תשא לד, יד.

(31) רש"י ר"פ בראשית.

(32) תו"א ר"פ יתרו (סו, ג ואילך).

(33) יתרו יט, א.

(34) מכילתא יתרו עה"פ. שבת פו, ב.

(35) סוכה כט, א.

(36) זהר ח"א לג, ב. רמט, ב. ח"ב רטו, א. ועוד.

(37) בהעלותך יב, ג.

(38) ראשית חכמה שער הענוה רפ"א. הובא באוה"ת בראשית ו, ב.

שמשה הי' בתכלית הביטול וכמ"ש³⁷ והאיש משה עניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה, עניו הוא ענין עני³⁸ והר"ע הביטול דאות דל"ת מלשון דלות ועניות, ומצד הביטול שלו ניתנה התורה על ידו. וזהו ג"כ מה שכל הנביאים נתנבאו בכה ומשה נתנבא בזה³⁹, זה הוא בחינת חכמה, והמשכת החכמה היא ע"י הביטול, ולכן נתנבא משה בזה. וזהו ג"כ מה שר"ח נקרא בכתוב זה בלשון ביום הזה, יום הוא אור וגילוי וזה הוא בחינת חכמה כנ"ל, ויום הזה הוא הגילוי דבחינת חכמה. וע"י ענין ר"ח שמורה על הביטול כנ"ל, נעשה ביום הזה, הגילוי דבחינת חכמה.

והנה ענין הביטול (שהוא ההכנה למ"ת, כנ"ל) צ"ל בכל ג' הקוין תורה עבודה וגמ"ח⁴⁰. דהנה תורה היא המשכה מלמעלה, וההמשכה מלמעלה היא דוקא למי שבטל, וכמ"ש⁴¹ מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח. שלכן לימוד התורה צ"ל לא בבחינת יש מי שלומד רק כמ"ש⁴² תען לשוני אמרתך, כעונה אחר הקורא⁴³, ועד"ז הוא גם בקו הצדקה, דענין הצדקה הוא⁴⁴ להחיות רוח שפלים. וכמו שהוא בנוגע לצדקה בפרט, עד"ז הוא גם בכללות המצוות שנקראים בשם צדקה⁴⁵, שקיום המצוות צ"ל בביטול דוקא, שהוא מקיים מצות הוי"ב [ובדוגמת הביטול בלימוד התורה, שהוא מרגיש שהתורה היא אמרתך]. ועד"ז הוא גם בקו העבודה שענינה הוא⁴⁶ בחינת ביטול (מלמטה למעלה), וזהו מה שעבודת התפלה צ"ל בביטול דוקא וכמ"ש⁴⁶ תפלה לדוד הטה גוי וענני כי עני ואביון אני, וכמרוז⁴⁷ אין עומדים להתפלל אלא מתוך כובד ראש ופירש"י הכנעה ושפלות⁴⁸. וזהו ג"כ מה שמבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר בהמאמר (פ"ו) ענין הביטול בכל ג' הקוין, דבענין לימוד התורה מביא מה שאמרו רז"ל⁴⁹ לא תמצא בגסי הרוח כו', כי לימוד התורה צ"ל בתכלית הביטול, וכמו התלמיד המקבל מרבו, שבעת ההשפעה צ"ל בטל בתכלית (שפתותיו נוטפות מר⁵⁰), וכן בנוגע לתפלה מביא בהמאמר מ"ש תפלה לדוד הטה ה' אזנך וענני כי עני ואביון אני, שהבקשה הטה גוי' וענני הוא לפי דעני ואביון אני, וגם

(ב) וכדאיתא באוה"ת בראשית (ה, סע"ב ואילך).

39) ספרי ופרש"י ר"פ מטות.

40) ראה תו"א שם סז, ג.

41) ישע"י נז, טו.

42) תהלים קיט, קעב.

43) ע"ד סוכה לח, ב.

44) תו"א שם.

45) תו"א יתרו שם. וראה גם תו"א וישב כז, ב. מקץ מב, ג. בשלח סג, ג. לקו"ת פ' ראה כג, ג. שה"ש

לח, א.

46) תהלים פו, א.

47) ברכות ל, ב.

48) כ"ה בכ"מ בדא"ח בשם רש"י "הכנעה ושפלות" (סה"מ תרס"ה ס"ע קצד. תרע"ח ריש ע' צד.

תש"ז ע' 203. ועוד), אבל בפרש"י לפנינו אין תיבת "ושפלות", ובאה לתוספת ביאור ענין ההכנעה [ראה הערה בסה"מ תרע"ח ותש"ז שם. לקו"ש חל"ד ע' 69 הערה 18. וש"נ].

49) עירובין נה, א.

50) ראה שבת ל, ב.

הביטול שצ"ל בהקו דגמ"ח כללות המצוות מרמז שם בהמשל דכח התנועה, שבכדי להגבי' משא כבדה צריך לצמצם את עצמו, שבוזה מרמז ענין הביטול שבקיום המצוות. כי המצוות מלובשים בדברים גשמיים, וענין ההתלבשות בגשמיות (אצל יהודי) הוא דבר קשה. וזהו מה שמרמז בהמשל דכח התנועה, דכמו שבכדי להגבי' משא כבדה צריך לצמצם את עצמו, עד"ז הוא גם בקיום המצוות (שהוא דוגמת משא כבדה) שצ"ל בביטול.

ד) **והנה** בענין הביטול דאות יו"ד (שבאחורי הדל"ת) מבאר בהמאמר, וז"ל: דאות יו"ד מורה על הביטול ואזעירת גרמה⁵¹, והיינו מלכות דאצילות דלית לה מגרמה כלום. ויש לומר הכוונה בזה שמוסיף הענין דלית לה מגרמה כלום, כי הענין דאזעירת גרמה, אף שהוא בחינת ביטול, מ"מ נשאר עדיין איזה מציאות (ורק שהמציאות הוא באופן דאזעירת), ולכן מוסיף הענין דלית לה מגרמה כלום, שהיא (כלשון המאמר שם) בתכלית הביטול והשפלות. ויובן זה ע"פ מ"ש כ"ק אדמו"ר האמצעי בביאורי הזהרה⁵² בענין וגם אמנה אחותי בת אבי היא אך לא בת אמי⁵³, שבחינת הביטול דכלי ריקן באה מבחינת החכמה (אבי) דוקא. כי מההתבוננות דבינה (אמי) נעשה ההתפעלות בבחינת התלהבות ורעש, וענין הביטול דכלי ריקן בא מבחינת החכמה (אבי) דוקא, שההתפעלות דחכמה הו"ע השפלות להניח את עצמו ולבטל את עצמו מכל וכל. והנה מוכן, שגם ההתפעלות בבחינת התלהבות ורעש שבאה מההתבוננות דבינה, מכיון שגם בת אמי היא בחינה דקדושה, היא בבחינת ביטול, שהרי "כל ענין הקדושה שיהי' בבחינת ביטול בתכלית"⁵⁴, וההפרש שבין בת אמי לבת אבי הוא רק מה שההתפעלות הנולדה מהבינה אינה בבחינת ביטול בתכלית. כי מכיון שבינה היא הבנה והשגה, בחינת מציאות, לכן גם ההתפעלות הנולדת ממנה היא בבחינת רעש. משא"כ מבחינת החכמה הוא בא לידי ביטול בתכלית, והיינו שהביטול הבא ע"י ההתבוננות דבינה (שהוא בחינת רעש והתפעלות) הוא בבחינת חיצוניות בלבד, משא"כ הביטול דחכמה (שהיא בחשאי) הוא בחינת ביטול עצמי שהוא בטל בעצם מהותו. וזהו מה שמדייק בהמאמר הענין דלית לה מגרמה כלום, בחינת תכלית הביטול, כי מכיון שבביטול ישנם כמה דרגות כנ"ל, לכן מדייק שהביטול (דאות ד') המבואר כאן הוא ביטול בתכלית (שהוא ביטול נעלה יותר גם מהביטול דחכמה, כמשי"ת לקמן). שע"י ביטול כזה דוקא הוא נעשה כלי לקבל גם שפע שבאין ערוך אליו כלל, וכמו שמבאר בהמשל דרב ותלמיד, שע"י שהתלמיד הוא בבחינת ביטול במציאות לגמרי, בתכלית הביטול והשפלות, אז דוקא הוא כלי לקבל אמיתית השפעת הרב.

ה) **והענין** הוא כמו שמבאר כ"ק אדמו"ר הצ"צ באוה"ת⁵⁵, שביטול התלמיד לקבל שפע הרב הוא בדוגמת ביטול הרב בכדי להשפיע להתלמיד,

(51) זהו ח"א כ, א. ח"ג קצא, א.

(52) פ' וירא י, סע"ד ואילך.

(53) וירא כ, יב.

(54) המשך באתי לגני שם פ"ו.

(55) מסעי ע' אירנא ואילך.

דכאשר הרב משפיע שכל לתלמיד שבערכו, הנה הגם שגם אז צריך לצמצם קצת את שכלו מ"מ אינו צריך להניח את עצמו. משא"כ כשרוצה להשפיע שכל לתלמיד שאינו בערך כלל אז הוא צריך להניח עצמותו על הצד ולצמצם כל עצמותו כו'. ועד"ז הוא בנוגע לביטול התלמיד, שבכדי לקבל השפעה שבערכו (אף שגם אז צ"ל לביטול, מ"מ) אינו צריך להיות בתכלית הביטול, משא"כ בכדי לקבל השפעה שאינו בערכו כלל, הנה כמו שהרב המשפיע צריך להניח את עצמותו כנ"ל, עד"ז הוא גם בהתלמיד המקבל (כמים הפנים לפנים⁵⁶) שצריך להיות בבחינת ביטול בתכלית. ועפ"ז מבאר (שם) מה שאמרו רז"ל⁵⁷ ר' זירא צם מאה תעניתא דלשתכח מיני' תלמוד בבלי כדי שיוכל לקבל תלמוד ירושלמי, "שהמכוון, שכשלא הי' כלי ריקן והי' בידו מהשגות הראשוני' לא הי' יכול לקבל השפע העליון דא"י". וי"ל הכוונה בזה, כי בפשטות אינו מוכן מה שהוצרך ר"ז לצום מאה תעניתא כו', דלכאורה, הרי גם קודם לזה הי' אצלו הביטול כדבעי [דמזה גופא שלמד והשיג תלמוד בבלי הרי מוכח שהי' לביטול, שהרי השגת התורה היא ע"י הביטול דוקא ועד אשר כל תלמיד שאין שפתותיו נוטפות מר כו'], וא"כ למה הוצרך לצום מאה תעניתא כו', ועל זה מבאר כ"ק אדמו"ר הצ"צ, שהמכוון בזה הוא שהי' צ"ל כלי ריקן גם מהשגות הראשוני'ם. דמכיון שבכדי לקבל אור נעלה יותר צריך להיות לביטול גדול יותר, לכן, בכדי שיוכל לקבל השפע עליון דא"י [שהוא נעלה באין ערוך], לא הי' מספיק הביטול שהי' אצלו מקודם, והוצרך לצום מאה תעניתא, שצומות הוא ביטול דמציאות האדם, וביטול זה אינו מספיק עדיין והוצרך להיות גם דלשתכח מיני' תלמוד בבלי (היינו שצ"ל לא רק ביטול מציאותו בכלל כ"א גם ביטול השגתו הקודמת), שזהו אמיתית הענין דכלי ריקן, אשר הוא ריקן גם מההשגות הראשוני'ם. וזהו ג"כ ענין אחותי בת אבי היא, כי בחינת כלי ריקן הנ"ל נמשך מצד החכמה דוקא ולא מבחינת בינה, כמבואר באוה"ת שם.

והנה עד"ז הוא גם בההשפעה למעלה, שבכדי לקבל ההשפעה דבחינה שלמעלה מהשתלשלות הוא ע"י הביטול דוקא. וכמו שמבאר כ"ק אדמו"ר מהר"ש⁵⁸ עה"פ⁵⁹ מי א"ל כמוך נושא עון ועובר על פשע לשארית נחלתו וארז"ל⁶⁰ למי שמשים עצמו כשיריים, דלכאורה אינו מוכן, והלא הסליחה נמשכה ממקום גבוה מאד שהוא למעלה ממקום הדקדוק ולמה דוקא למי שמשים עצמו כשיריים. ומבאר בזה בהקדם⁶¹ מה שהמקובלים הראשוני'ם שלפני הארז"ל קראו למדת החדש בשם גדולה והארז"ל קרא למדת החדש בשם חסד. והטעם לזה הוא, כי מקובלים הראשוני'ם דברו בענין המדות דתהו, וחסד דתהו הוא בבחינת גדולה משא"כ הארז"ל מדבר בבחינת חסד דאצילות ולכן קורא זה חסד סתם. וחסד זה (חסד

56) משלי כז, יט.

57) ב"מ פה, א.

58) סה"מ תרכ"ז ע' קצח ואילך. ע' תמו ואילך. תר"ל ע' קצט ואילך.

59) מיכה ז, יח.

60) ר"ה ז, רע"ב.

61) ראה גם לקו"ת עקב יז, ד.

דאצילות) נקרא גם בשם חסד זוטא. והטעם לזה שחסד זה נקרא בשם חסד זוטא, אין זה שהחסד גופא הוא זוטא שהרי גם השפעה דחסד זה הוא בריבוי מופלג, וכדאיתא בספר ארחות צדיקים⁶² בנוגע לאברהם אבינו (שהי' מרכבה לחסד דאצילות⁶³) שהי' נדיב בממונו בגופו ובנפשו, ומה שנקרא בשם חסד זוטא הוא לא מפני שהחסד עצמו הוא קטן כ"א לפי שהחסד בא בסיבת הקטנות, והיינו שהשפעת החסד דאצילות הוא מחמת הביטול. וכמו אברהם (שהי' מרכבה לחסד דאצילות כנ"ל), דלהיות שהי' שפל בעיני עצמו וכמ"ש⁶⁴ ואנכי עפר ואפר, ולכן הי' משפיע כל הטוב והחסד לזולתו. ועד"ז הוא גם ענין קטונתי מכל החסדים⁶⁵ שאמר יעקב, כמ"ש באגה"ק⁶⁶. והנה הגם שחסד דאצילות נקרא חסד סתם או חסד זוטא והתואר גדולה קאי על החסד שלמעלה מהשתלשלות, אעפ"כ מבואר בכ"מ בפירוש הכתוב⁶⁷ לך הוי' הגדולה והגבורה וגו' שקאי על המדות דאצילות. ומבאר בזה, דלהיות שחסד זוטא בא מחמת בחינת הקטנות, שמקטין ומשפיל את עצמו עד שאינו נחשב לכלום, לכן מטעם זה גופא הוא כלי לקבל השפעת בחינת החסד שלמעלה מהשתלשלות הנקרא גדולה, ואדרבה, הגילוי דבחינת הגדולה הוא דוקא בבחינת חסד זוטא. וזהו מי א-ל כמוך גו' לשארית נחלתו למי שמשים עצמו כשיריים, שההמשכה דיגמה"ר שלמעלה מהשתלשלות היא דוקא למי שמשים עצמו כשיריים, בחינת ביטול בתכלית.

ו) **והנה** הגם שנת"ל ס"ד (מביאווה"ז) שענין הביטול (היינו ביטול עצמי) הוא מבחינת החכמה דוקא, מ"מ ע"י גילוי הארת החכמה בבינה, נמשך הביטול דחכמה גם בבינה. אלא שבחינת החכמה המתגלית בבינה היא רק בחינת חיצוניות החכמה השייכת אל הבינה משא"כ בחינת פנימיות החכמה היא למעלה מבחינת מקור לבינה. וכמו שמבאר כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בהמשך תרס"ו⁶⁸, שבאות יו"ד (המורה על חכמה) יש ב' ענינים. הא' אות היו"ד עם המילוי שלה ו"ד הוא בחינת חיצוניות החכמה השייכת לבינה, והב' הוא אות יו"ד עצמה בלא המילוי והוא בחינת עצמות החכמה שאינה בבחינת מקור לבינה. וי"ל הביאור בזה ע"פ מ"ש בסידור⁶⁹ ובדרוש המילויים⁷⁰, שענין המילוי הוא בשביל הזולת. דכשצריך לומר אות יו"ד כדיבור לזולתו אזי נתוספים בהכרח אותיות ו"ד, משא"כ כמו שהוא במחשבה אינה אלא אות אחת (היו"ד עצמה). ועפ"ז מובן, מה שאות יו"ד עם המילוי שלה ו"ד הוא בחינת חיצוניות החכמה השייכת לבינה (שהבינה היא כמו

62) שער יז. וראה סה"מ תרפ"ט ע' 90 ואילך. תרח"ץ ע' קכט ואילך.

63) ראה ספר הבהיר סקצ"א. הובא בפרדס שער כב (שער הכינויים) פ"ד.

64) וירא יח, כז.

65) וישלח לב, יא.

66) ס"ב.

67) דברי הימים"א כט, יא.

68) ד"ה ביום השמע"צ תרס"ז (ע' שעב ואילך).

69) עם דא"ח — קטו, ב.

70) סה"מ אתהלך לאזניא ע' כ.

זולת לגבי החכמה), משא"כ אות יו"ד עצמה בלא המילוי היא בחינת עצמות החכמה. ושתי בחינות אלו שבחכמה הן חלוקות גם בבחינת הביטול שבהם, וכמוכן ממה שמבואר בהמשך תרס"ו שם, שבחינת חיצוניות החכמה היא דוגמת בחינת האור (בחינת מים) המתפשט ומתלבש בכלים, ובחינת פנימיות החכמה היא דוגמת בחינת האור שלמעלה מענין התלבשות בכלים. והנה גם הביטול דבחינת פנימיות החכמה אינו בבחינת העדר המציאות לגמרי. כי גם החכמה היא בבחינת גוון ורק שהגוון שלה הוא גוון עצמי. וכמבואר בהמשך שם שהביטול דחכמה הוא הביטול דאין זולתך, שפירוש אין זולתך הוא מה שאין שום מציאות מלבד העצמות אבל עם העצמות יש מציאות, וביטול זה הוא הביטול דאור (כמו שהוא בבחינת גילוי) מה שאינו מציאות לעצמו מלבד המאור, אבל עם המאור הוא בבחינת מציאות. דביטול זה הוא בבחינת אור המתפשט דוקא, משא"כ הביטול דאור הכלול במאור הוא הביטול דאפס (שלמעלה מהביטול דאין) והוא שגם עמי' ית' לא יש מציאות כלל. שביטול זה הוא בבחינת האור בהיותו כלול בהמאור ועאכו"כ בבחינת ישת חשך סתרו⁷¹, שהוא בחינת חשך והעלם שלמעלה מבחינת אור (גם מבחינת אור הכלול). וזהו ההפרש שבין הביטול דבחינת חכמה לביטול דבחינת כתר, שהביטול דחכמה הוא הביטול דבחינת אין, משא"כ הביטול דכתר הוא הביטול דבחינת אפס, דזהו מה שכתר הוא מלשון כתר לי זעיר⁷² שהו"ע שתיקה, שהביטול דשתיקה הוא למעלה גם מהביטול דפנימיות החכמה. וזהו מה שאמר⁷³ סיג לחכמה שתיקה, שג' תיבות אלו מורות על ג' בחינות הנ"ל. סיג מורה על הביטול דחיצוניות הכתר, דזהו מה שסיג בגימטריא חכמה, היינו שלמעלה מהביטול דבחינת חכמה ממש ורק גימטריא (והעלם דחכמה) לבדי. חכמה הוא הביטול דבחינת חכמה מצ"ע. ושתיקה הוא הביטול דכתר, וכנ"ל שכתר הוא מלשון כתר לי זעיר שהו"ע שתיקה.

(ז) **ויש** לקשר זה עם מאמר התיקונים⁷⁴ כל רב מבבל כל רבי מא"י, ומבאר בשער מאמרי רשב"י⁷⁵, שבצאתו יתברך לחוץ, אל חוצה לארץ (בבל), אינו יוצא מבחינת ההיות אלא שבא בבחינת שלשה המילויים של ע"ב ס"ג מ"ה. וז"ש⁷⁶ הנה ה' רוכב על ע"ב ק"ל, פירוש, כי איננו יוצא לחו"ל אלא בבחינת ע"ב ק"ל [שהוא מילוי ההוי' של מ"ה דאלפי"ן כנודע], והנה ע"ב ק"ל בגימטריא ר"ב, ולכן כל ר"ב הוא מבבל. אבל בארץ ישראל, אז נקרא רבי, לפי ששם מתחברים עם

(ג) ע"ד י' (דשם הוי') בגימטריא עשר — כל עשר אותיות השם (במילוי) — ויש חשבון ע"ד מש"כ בשעהיוה"א ספ"ז — וע"ד: כלל ופרט וכלל.

(71) תהלים יח, יב.

(72) איוב לו, ד.

(73) אבות פ"ג מ"ג.

(74) הקדמת ס' התיקונים כת"י. וראה סה"מ תש"ח ע' 121 ובהערה שם.

(75) בתחלתו, בביאור מאמר התיקונים.

(76) ישע"י יט, א.

העשרה אותיות של ההוי' עם המילוי שלהם שהוא ע"ב ק"ל, ויהי' הכל בגימטריא רב"י (ע"כ). ומוסיף הבעש"ט⁷⁷ בפירושו המאמר כל רב מבבל וכל רבי מא"י, שר"ב קאי על בחינת חו"ב, ר' הוא ראשית חכמה ב' הוא בחינת בינה, ואות י' המתוסף ברבי הוא הנביע מא"ס. וי"ל שבחינת הי' המתוסף ברבי לפי ביאור הבעש"ט הוא למעלה מבחינת יו"ד הנ"ל לפי הביאור שבשער מאמרי רשב"י. כי לפי הביאור שבשער מאמרי רשב"י היו"ד היא העשר אותיות [שהוא יו"ד עם המילוי, ורק שהוא נעלה יותר מבחינת המילוי שבגימטריא ע"ב ק"ל], משא"כ לפי ביאור הבעש"ט הוא היו"ד עצמו שלמעלה מבחינת מילוי.

וביאור השייכות דבחינת יו"ד לא"י (מה שבא"י דוקא הוא רבי ביו"ד), יובן בהקדם תורת הרב המגיד⁷⁸ עה"פ⁷⁹ ארץ אשר ה"א גו' תמיד עיני ה"א גו', דבספר הזהר⁸⁰ הקשה כתיב⁸¹ עין ה' אל יראו לשון יחיד וכתיב⁸² עיני ה' אל צדיקים לשון רבים. ולפי פשוטו י"ל כי הנה חכמים נקראו⁸³ עיני העדה. וכתיב⁸⁴ חכמות בחוץ תרונה ב' חכמות חכמה עילאה וחכמה תתאה⁸⁵. והנה יש יראה פנימית ויראה חיצונית יראה חיצונית היא היראה שמחמת גדלות⁸⁶, היינו שאינו מכיר פנימיותו ורק שרואה את גדלו ומחמת זה הוא ירא [וע"ד המבואר בתניא⁸⁷, שגם כשלא ראה את המלך מעולם ואינו מכירו כלל ורק רואה ששרים רבים ונכבדים משתחווים לאיש אחד, תפול עליו אימה ופחד], ויראה פנימית היא שמכיר את פנימיותו וחשיבותו ומחמת זה הוא ירא ומתבייש מפניו. ויראה זו נקראת יראה בושת⁸⁶. וב' בחינות אלו שביראה הן נגד חכמה עילאה וחכמה תתאה. דבחכמה תתאה, שהיא בחינת מלכות, שם היראה היא מחמת גדלות, ובחכמה עילאה (היינו בחינת חכמה) היראה היא מחמת פנימיות. והנה כדי להיות ירא בושת צריך להכיר ולהשיג את אלקותו ית', וזה א"א אלא ע"י צמצום שמצמצם את עצמו כביכול שיכולים להשיגו, וזה הצמצום בא ע"י שיקטין האדם את עצמו כי כמים הפנים לפנים. וזהו מ"ש גבי ארץ ישראל עיני ה"א בה, עיני לשון רבים, שבארץ ישראל יש ב' עינין, יראה החיצונית ויראה הפנימית. דעם היות שארץ היא בחינת מלכות ח"ת, מ"מ מצד המעלה דאור חוזר יש בה גם התגלות יראה עליונה. ובדוגמת מה שבאוויר הסמוך לארץ יש יותר חמימות מבאוויר האמצעי, כי השמש שמכה על הארץ חוזרת ממנו הארה למעלה עד שליש החלל. וזהו ארץ אשר עיני ה"א בה,

(77) כתר שם טוב סי' קמ. ס' תולדות יעקב יוסף פ' חוקת.

(78) אור תורה פ' עקב נג, ב ואילך.

(79) עקב יא, יב.

(80) ראה זח"ג קל, א.

(81) תהלים לג, יח.

(82) שם לד, טז.

(83) שלח טו, כד.

(84) משלי א, כ.

(85) ראה זח"א קמא, ב. תו"ח בראשית ג, ב ואילך.

(86) תניא רפמ"ג. הערה לתיקון חצות (סידור עם ד"ח קנא, סע"ג ואילך).

(87) פמ"ב בהגהה (סא, א).

ארץ הוא א"י, ויש בה ב' עינין חכמה עילאה וחכמה תתאה. מרשית השנה ועד אחרית שנה, ראשית הוא ח"ע [נרשית חסר כתיב, כי ח"ע המתגלית בח"ת (ארץ) אין בה אל"ף המורה עלי]. (ע"כ תוכן התורה של הה"מ). ועפ"ז יובן מה שאמרו כל רב מבבל וכל רבי מא"י [שבא"י הוא רב בתוס' יו"ד המורה על חכמה], דהגם שא"י היא בחינת מלכות ח"ת ויר"ת, מ"מ, מכיון שביראה התחתונה יש גם התגלות יראה עליונה, לכן בא"י הוא רבי ביו"ד. וזהו ג"כ מה שהיו"ד המתוסף ברבי (מא"י) הוא בחינת פנימיות החכמה כנ"ל, כי בחינת יראה בושת הבאה מהכרת הפנימיות היא בחינת פנימיות ח"ע, ולכן הי' ברבי (שמא"י) בחינת פנימיות החכמה, ועד לבחינת נביע מא"ס, כנ"ל מהבעש"ט.

(ח) וזהו מ"ש כ"ק מו"ח אדמו"ר בהמאמר בענין היו"ד שבאחורי הד', שאות יו"ד מורה על הביטול ואזעירת גרמה והיינו מלכות דאצילות דלית לה לה מגרמה כלום, שהביטול דבחינת מלכות הוא [לא רק הביטול דאזעירת גרמה, כ"א] בחינת הביטול דלית לה מגרמה כלום, שהוא תכלית הביטול. וכנ"ל שדוקא במלכות, בחינת ח"ת, נתגלה בחינת ביטול הכי עליון. וממשיך בהמאמר, שביטול זה צ"ל בכל ג' הקוין דתורה עבודה וגמ"ח, שבלימוד התורה אינו מספיק ביטול סתם (השלילה דגסי הרוח) כ"א צ"ל "בבחינת ביטול במציאות לגמרי", וכן בקו העבודה (תפלה) צ"ל הביטול דעני ואביון אני שהוא בחינת הביטול דבחינת מלכות, וכן בקו הגמ"ח (קיום המצוות) מבאר בהמשל דהגבהת משא כבדה (שהוא משל על ענין דקיום המצוות, כנ"ל), שבכדי להגבי' משא כבדה ביותר (אינו מספיק שיצמצם עצמו קצת, כ"א) צריך לצמצם את עצמו ביותר. וע"י הביטול (בכל ג' קוין הנ"ל) הוא נעשה כלי ריקן ומחזיק, שמקבל את כל הגילויים והכחות שנותנים מלמעלה לעבוד את עבודתו בלימוד התורה וקיום המצוות ועבודת התפלה, ועד שעושה מקשר ושקר העולם שיתהפך לקרשי המשכן, שמהפך את השטות דלעו"ז לשטות דקדושה. דכל זה הוא ע"י הביטול דכלי ריקן, שאז הוא כלי לקבל הכחות שנותנים מלמעלה שיוכל לנצח את מלחמת היצר, וכמבואר בהמאמר⁸⁸ שבשביל נצוח המלחמה מבזבזים את האוצרות הכמוסים מדור דור (מה שאצר בעצמו וגם מה שאצרו אבותיו) ומוסרים אותם ע"י פקידי החיל, שבביל אנשי החיל שהם דוקא (אנשי החיל) מביאים את הנצחון בפועל, הצבאות הוי', בכל ג' הפירושים שבזה, כמבואר בהמאמר⁸⁹. והנה התואר צבאות הוי' לישראל התחיל מזמן יצי"מ, וכמ"ש⁹⁰ בעצם היום הזה יצאו כל צבאות הוי' מארץ מצרים, ומזה מובן גם בנוגע לגאולה

(ד) להעיר מהנ"ל [אות ג'] כפי' היום הזה.

(88) ד"ה באתי לגני שם פ"א (סה"מ ה'שי"ת ע' 131 ואילך).

(89) שם פ"י (שם ע' 125).

(90) בא יב, מא.

העתידה, שתהי' בדוגמת הגאולה דיציאת מצרים וכמ"ש⁹¹ כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, שע"ז יהי' הגילוי דגאולה העתידה שאז יהיו נפלאות אפילו לגבי הענינים שהיו ביציאת מצרים⁹², ולאח"ז יהי' הקיצו ורננו שוכני עפר⁹³ והוא בתוכם.

(91) מיכה ז, טו.

(92) זהר ח"א רסא, ב. פע"ח שער חג המצות פ"ו. אוה"ת נ"ך עה"פ (כרך א ע' תפז).

(93) ישעי' כו, יט.